

Feketéné Szakos Éva

A SVÉD FELNŐTTKÉPZÉS ÚJABB TENDENCIÁI

Az európai országok között Svédországban, illetve a skandináv országokban mindig is kiugróan magas volt a felnőtt korú lakosság felnőttképzésben való részvételi aránya. Ez az érték még ma is 50% körül mozog, az oktatás irigylésre méltó, vonzó lehetőségei azonban az elmúlt néhány évben a *változás jeleit mutatják*. Az elemzés ezeket a változásokat veszi sorra a svéd felnőttképzés legjelentősebb szektoráiban.

A svéd népoktatásról

A legrégebbi, tipikusan skandináv felnőttképzési forma a *népfőiskola*. Az első népfőiskolát a dániai Rodding városában Grundtvig püspök alapította 1844-ben, az első svéd intézményt pedig 1868-ban nyitották meg. A többségükben bentlakásos népfőiskolák száma Svédországban ma 148. A több hónapos vagy egy-, illetve kétéves, hosszú tanfolyamokon kívül rövid, egynapos tanfolyamokra is be lehet iratkozni. Az általános irányú, hosszú tanfolyamok elsősorban az egyetemi, főiskolai tanulmányokra készítene fel, de vannak speciális témájú hosszú tanfolyamok is, például a médiával foglalkozó vagy a zenei, a drámai, az informatikai és egyéb tagozatú népfőiskolák. Számos népfőiskola bizonyos területeken szakirányú képzést is biztosít, például szabadidő-szervezők részére. A népfőiskolák tanárait a Linköpingi Egyetem népfőiskolai tanárképző szakán, egyéves posztgraduális kurzus keretében képzik, amelyre a már elkötelezett, néhány éves gyakorlattal rendelkező népfőiskolai tanárok jelentkezhetnek. A népfőiskolák fenntartásáról részben az állam, részben az önkormányzatok gondoskodnak.

Hagyományosan a népfőiskolák tandíjmentesek, a résztvevőknek csupán a szállásért és az ellátásért, valamint a tankönyvekért kell fizetniük¹. A mai népoktatásban azonban már számos tanfolyam csak fizetős képzések keretében érhető el.

A népfőiskolákon kívül a *felnőttképzési egyesületek, szövetségek* is nyújtanak képzési lehetőséget a tanulni vágyóknak az általuk működtetett *tanulókörökben*. Az első tanulókört Oscar Olsson alapította 1902-ben, de számuk a század végére 350 000-re duzzadt, három millió résztvevővel². Mivel egy személy több tanulókörnek is tagja lehetett, a tanulóköri résztvevők abszolút mennyisége a becslések szerint kb. másfél millió volt. Ez a hatalmas szám azóta sem változott lényegesen, a hivatalos adatok szerint továbbra is másfél millió körül mozog³. A lakosság háromnegyede életútja során rövidebb-hosszabb ideig kapcsolatba kerül a tanulókörökkel. Az egykori svéd miniszterelnök, **Olaf Palme** (aki később terrorcselekmény áldozata lett), ezért is nevezte Svédország rendszerét „tanulóköri demokráciának”.

A tanulókörök általában 8–12 fős, önszerveződő csoportok, amelyek főfoglalkozású vezetőt is igényelhetnek a működtető egyesületektől. Ez utóbbiak közel 3000 főfoglalkozású vezetőt foglalkoztatnak. A körök támogatásban is részesülhetnek, ha legalább négy hétig működnek, legalább öt összejövetelt tartanak, és rendelkeznek képzési tervvel. A támogatást tananyag vásárlására vagy készítésére, útiköltségre és terembérlésre használhatják fel. A tagok is fizetnek képzési hozzájárulást. Tartalmi profiljukba főleg művészeti, vallási, politikai és nyelvi képzések tartoznak.

Svédország felnőttképzésében jelentős szerepet vállalnak az önkormányzati felnőttképző iskolák is, közsímet nevükön a *komvux*-ok. Ez az iskolarendszerű felnőttoktatás a kilencosztályos alapképzést, a hároméves dolgozók gimnáziumát és a felnőttek kiegészítő felsőbb iskoláit foglalja magába. Minden önkormányzatnak, azaz városnak és nagyobb településnek kötelessége, hogy ilyen dolgozók iskoláját hozzon

létre, illetve más szervezet útján lehetőséget biztosítson a „második esély” elnevezésű oktatás számára. Az önkormányzatok további feladata, hogy lehetővé tegyék az oktatást a bevándorlók számára is, emellett gondoskodniuk kell a fogyatékos felnőttek képzéséről is. Az oktatás túlnyomórészt nappali tagozaton folyik, és hagyományosan ingyenes.

Az iskolai rendszerű szakképzés biztosítása szintén az önkormányzatok kötelessége Svédországban. Ez az úgynevezett *kiegészítő szakiskolák* feladata, amelyeknek célja az, hogy olyan területen nyújtsanak alapozó szakképzést, ahol ez a rendszeres korúak képzéséből hiányzik, és az adott régió képzési igényeit elégíti ki (pl. turizmus). A tanfolyamok legtöbbször hat hónaptól egy évig tartanak. Az általában kétéves, felsőfokú szakmai oktatás és képzés (KY) képzési idejének harmada munkahelyeken történik.

Az egyik dinamikusan fejlődő svéd városban, Jönköpingben a helyi komvuxnak kétezer (!) felnőtt tanulója van. A dolgozók gimnáziuma mellett profiljukban jelentősek az informatikai és a vendéglátással kapcsolatos (gasztronómiai) képzések is. A szakképző jellegű kurzust végzett hallgatók 70%-a a végzést követő 90 napon belül el tud helyezkedni.

Jönköpingben 2001-ben létrehozták a *Felnőttképzési és Tanácsadó Központot* hét munkatárssal, amelyet 55%-ban a kormány, 45%-ban a helyi közösség támogat. Feladata sokrétű: a felnőttképzés fejlesztése, együttműködés a munkaerőpiaccal, vállalatokkal, képzések vásárlása, iskolák és oktatók fenntartása, minőségbiztosítás és pályázat. Az önkormányzat költségvetésében kiugróan magas az oktatásra és a szociális szolgáltatásokra fordított összeg. Az önkormányzati felnőttképzésnek majdnem feleakkora a tanulólétszáma, mint az iskolaköteles korúak középiskoláinak.

A *munkaerőpiaci képzéseket* álláskeresőik számára szervezik. Érdekes, új tendencia, hogy a képzési magánvállalkozások aránya ebben a szektorban a legnagyobb. A támogatott képzéseket nyújtó intézmények, például az önkormányzatok tőlük vásárolnak álláskeresőik számára alkalmas képzéseket. Egyre elterjedtebb a (főleg webalapú) *távoktatás*, amelyet Svédországban *rugalmas rendszerű oktatásnak* neveznek.

A svéd felnőttoktatás típusai között (ld. *1. táblázat*) említést érdemel még a bevándorlók és menekültek számára kidolgozott SFI (*Swedish for Immigrants* – ‘Svéd nyelv bevándorlók számára’) elnevezésű rendszer, amely nemcsak nyelvoktatást jelent, hanem a résztvevők szociális, orientációs és interkulturális kompetenciáinak fejlesztését is. 2010-től a bevándorlók számára a szociális juttatások feltétele a nyelv- és társadalomismeretet nyújtó tanfolyamok elvégzése. Vaxjö városában például az SFI-iskola összes hallgatója több mint 30-féle nyelvet képvisel. A menekültek kb. 40%-a funkcionális analfabéta, ezért nekik először anyanyelvükön kell tanulniuk ahhoz, hogy a svéd nyelv elsajátítását megkezdhessék.

Type of education	Number of participants (2005/06)	Percentage men/women	
		men	women
Municipal adult education	227 682	33	67
- basic education	40 901	35	65
- upper secondary education	184 643	33	67
- post secondary training programmes	2 138	46	54
Distance education provided by The Swedish Agency for Flexible Learning	5 826	42	58
Swedish tuition for immigrants	48 006	40	60
Supplementary programmes	5 882	36	64
Advanced Vocational Education and Training	20 790	50	50
Folk high schools (spring 2006)	102 900	41	59
Municipal education for adults with learning disabilities	4 954	51	49
Total	643 722		
Study circles arranged through adult education associations (2006)	1 500 000	43	57

1. táblázat: A különböző típusú képzésekben résztvevők száma és nemi megoszlása 2005–2006-ban (Forrás: European Commission 2008)

[A képzéstípusok magyar fordítása: Önkormányzati felnőttképzés, alapképzés, felső középiskolai képzés, poszt-szekondari képzés, a Svéd Rugalmas Rendszerű Tanulási Ügynökség által szervezett távoktatás, Svéd nyelv oktatása bevándorlók számára, Kiegészítő programok, Felsőfokú szakmai oktatás és képzés, Népfőiskolák, Tanulási hátrányokkal élő felnőttek önkormányzati oktatása, Felnőttképzési szövetségeken keresztül szervezett tanulókörök.]

Mit tanulhatunk a svéd felnőttképzéstől?

A legszembetűnőbb Svédországban a *képzésekhez való hozzáférés* könnyebbsége, a sokféle ingyenes és nappali tagozatos felnőttképzési lehetőség. A munkahelyek – az úgynevezett „rotációs rendszernek” köszönhetően – helyettesről gondoskodnak arra az időre, amíg a munkavállaló például bentlakásos népfőiskolai képzésben vesz részt, így a felnőtt tanuló nem veszíti el a munkahelyét.

A svéd kormány ezen felül 1997 és 2002 között a *Felnőttoktatási kezdeményezés* című projekt keretében – az élethosszig tartó tanulás jegyében – sokszínű lehetőséget biztosított a svéd felnőttoktatás innovációjára. A megvalósításért az önkormányzatokat tették felelőssé, de az állam ezt öt éven át segítette százezer nappali tagozatos felnőtt tanuló költségeinek fedezésével. Középiskolai végzettséggel nem rendelkező, illetve hiányos iskolai végzettségű felnőttek voltak a program elsődleges célcsoportjai. Forráshiány miatt a többléttámogatás 2002-ben megszűnt, de az alacsony iskolai végzettségűek támogatásának prioritása, ha lehet, még nagyobb hangsúllyal megmaradt.

Példaértékű a svéd oktatási rendszer *nyitottsága a munkaerőpiac, a vállalatok felé*. Egy oktatási kezdeményezés, a JING középiskolai program keretében a tanulók a hét egyik napját az iskolával együttműködő egy-egy

vállalatnál, cégnél (pl. az IKEA-nál) töltik, ahová gyakran az iskola egy-egy tanára is elkíséri őket. Az egy céghez beosztott két tanuló sokszor el is tud helyezkedni gyakorlati képzése helyszínén, ha akar. Figyelemre méltó, hogy a program iskolai vezetői fél évente kétszer meghívják a vállalatok, cégek képviselőit a tantesületi értekezletekre, ahol nemcsak a képzés kiértékelésébe, hanem a tervezésbe is bevonják őket. Az egyik számítástechnikai cég az együttműködés keretében a JING-ben részt vevő összes tanulót ingyen ellátja laptop számítógéppel, amelyet a diákok tanulmányaik végén vagy visszaadnak a cégnek, vagy csekély összegért megvásárolhatnak.

Svédországi tanulmányutunk során érdekes *együttműködésnek* lehettünk tanúi a vaxjöi önkormányzati felnőttképző iskola (komvux) és a város egyeteme között. Közös projektjük keretében hat hónapos egyetemi előkészítő programot dolgoztak és próbáltak ki. Ez a program a leendő hallgatókat nemcsak választott szakjukra és a hatékony tanulás módszereire vonatkozó ismeretekkel látta el, hanem gyakorlatorientáltan az egyetemi helyszínen készítette fel őket az egyetemi életre, és megalapozottabbá tette szakválasztásukat. A tájékoztatásunkra meghívott hallgató beszámolója szerint az így eltelt fél év egyáltalán nem volt veszteség a számára, hanem ellenkezőleg, zökkenőmentesen, felkészülten tudja venni az akadályokat, míg az évfolyamuk nagy része – azok a társai, akik nem vettek részt ilyen előkészítőn – az első keményebb vizsgaszűrőkön fönnakadtak, és így több évre lesz szükségük az egyetem elvégzéséhez, mint neki.

Meglepő, hogy a svéd egyetemisták 50%-a tanulmányai megkezdése előtt volt komvux-tanuló valamely alrendszerben, sokuk egyszerre többen is. A fent említett, Kolumbiából áttelepült egyetemista például az egyetem megkezdése előtt részt vett az egyetemen a felkészítő tanfolyamon, azzal egyidejűleg a svéd nyelvet is tanulta a komvuxban (amely a társadalomismeret elsajátítását is magába foglalja), valamint egy másik idegen nyelvből is vett fel kezdő órákat. Mindezt főállású tanulóként, ösztöndíj támogatással tehetné. Az ilyen kedvező felnőttoktatási feltételeknek köszönhetően nem csoda, hogy a svéd egyetemeken a rendszerbe belépő hallgatók átlagos életkora 22 év. Az egyetemek „hallgatóbarátok”, és nyitottak. A jönköpíngi egyetem például több mint 30 külföldi egyetemmel tart fenn szakmai kapcsolatokat, és hallgatóinak 80%-a legalább egy szemesztert külföldi egyetemen tanul.

A jelen tendenciái

A 2000-es évek elején a svéd oktatáspolitikai nagy hangsúlyt fektetett az Európai Unió oktatáspolitikai irányelveinek megvalósítására, illetve aktívan részt vett azok kimunkálásában és továbbfejlesztésében is, így például az *élethosszig tartó tanulás* uniós koncepciójának kidolgozásában. Köztudomású, hogy az *Oktatás és képzés 2010* című EU-dokumentumban 2002-ben kitűzött célok megvalósítását – például a felnőttképzésben résztvevők arányának 12,5%-ra való növelését – több európai országban nem sikerült elérni, és ma már az élethosszig tartó tanulás helyére vagy mellé olyan más irányelvek is felsorakoztak, mint a *kreativitás* és az *innováció*. Svédországban a felnőttképzésben való részvétel még ma is a legmagasabb Európában (közel 50%-os), mégis némi visszaesés figyelhető meg 2007-től a felnőttképzés támogatottságában⁴.

Egy 2007-es miniszteri nyilatkozat szerint a támogatásokat inkább az iskolai oktatásra kell összpontosítani, mert az élethosszig tartó tanulást nem a középiskolai oktatás hiányosságainak és hibáinak korrekciójaként kell értelmezni. A nemzetköziesedés helyett a lokális és a regionális közösségi együttműködések, illetve az északi országok közötti összefogás került az előtérbe a felnőttképzés terén is. Svédország koordinálja a *Nordplus Vuxen* kezdeményezést, amely az északi országok számára szól, és az EU pályázati rendszeréhez hasonló. Az együttműködésnek már az új balti államok is tagjai⁵. Ezt a tendenciát látszik alátámasztani az a tény is, hogy az Európai Unió Grundtvig programjának keretében a 2009–2010-es évre meghirdetett

nemzetközi kurzuskatalógusban Svédország szokatlanul szegényes kínálattal szerepel. Összesen egy kurzust hirdettek meg *Kreativitás és vizuális művészet megvalósítása közösségi környezetben* címmel. A képzés címe is utal a már említett, új tendenciákra.

A nagy hagyományokkal rendelkező, svéd Felnőttoktatási Egyesület (Studieförbundet Vuxenskolan) az új tanulói igényeknek megfelelően 21 témakörben kínálja nem ingyenes, de drágának még most sem mondható képzéseit^{6,7}. Színes palettájukon találhatunk például takarékoságra nevelő kurzusokat *Hogyan fűtsük hatékonyan a lakást?* címmel vagy nőknek szóló műszaki tanfolyamokat *Az autók és a csajok* címmel. A képzési hozzájárulás általában 10 000 és 22 500 forintnak megfelelő svéd korona között mozog, de például a napkollektor-készítő tanfolyam díja 50 000 forintnak megfelelő svéd korona.

A globális és nemzeti problémák, a gazdasági világválság hullámai, amint a jelenségek is mutatják, a svéd felnőttképzést sem hagyták érintetlenül.

Irodalom

¹<http://www.folkhogskola.nu/page/150/inenglish.htm>

²Maróti Andor: *Komparatív andragógia*. Kézirat. é. n. Megjelenés alatt.

³European Commission: *Structures of education, vocational training and adult education systems in Europe*. Sweden, 2008. 39.

⁴Rooth, H: *Sweden: No emphasis on adult education*. EAEA News 2007. www.eaea.org

⁵Szabó Adrienn (a): Északi összefogás. *Felnőttképzés* 2009./2. sz. 19–21.

⁶Szabó Adrienn (b): Népoktatás Svédországban. *Felnőttképzés* 2009./4. sz. 24–26.

⁷<http://www.sv.se>